

Моркотун С. Б.,

*доцент кафедри слов'янських і германських мов
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Башманівський О. Л.,

*доцент кафедри слов'янських і германських мов
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Вигівський В. Л.,

*доцент кафедри слов'янських і германських мов
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ВІДТВОРЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОСТІ ТРОПІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Анотація. Чим більш відкритим і демократичним є життя суспільства, тим більше уваги приділяється мові політики. Вона схильна до змін залежно від історичної епохи – одні слова та вирази зникають з активного вжитку, на їх місце приходять інші. Цей процес зумовлений намаганням політичних сил підкреслити новизну політичної системи, своїх поглядів і переконань, а також зберегти вплив на аудиторію. Ці намагання в текстах політичного дискурсу виражаються експліцитно й імпліцитно. Переклад таких текстів часто викликає труднощі, оскільки їх лексичний і граматичний склад потребує ретельного добору еквівалентів перекладу.

Ключові слова: політичний дискурс, експресія, тропи, образність, ЗМІ, стратегії перекладу.

Постановка проблеми. З розвитком політичних технологій підвищується увага суспільства до теорії та практики політичної комунікації. Політичним дискурсом цікавляться як професіонали від політики, зокрема журналісти й політологи, так і лінгвісти, а також широкі верстви населення. Якщо на Заході питаннями мови влади, мови й ідеології, мовного маніпулювання почали цікавитися приблизно із середини ХХ століття, то в нашій країні мовознавці зайнялись їх дослідженням із часу перебудови, коли політична комунікація набула значно більшої ваги порівняно з попереднім політико-історичним періодом. Це пов'язано зі зростанням у сучасному демократичному суспільстві значення політичної комунікації, оскільки за таких умов вирішення політичної проблеми залежить від того, наскільки вдало вона мовно інтерпретована. Крім того, політичному дискурсу властивий високий ступінь маніпулювання, тому виявлення механізмів політичної комунікації та з'ясування технік їх адекватного перекладу є важливим для визначення характеристик мови як засобу впливу. У цьому значенні важливість дослідження політичного дискурсу, засобів вираження його експресії та способів їх перекладу, з одного боку, зумовлена необхідністю пошуків шляхів впливу політиків на аудиторію, а з іншого – необхідністю розуміння аудиторією намірів і прихованих прийомів мовного маніпулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою для нашої публікації послугували роботи з лінгвістики тексту й теорії дискурсу (Р. Водак, В.В. Богданов, М.Л. Макаров), теорії риторики (Т.В. Анісімова, Л.О. Введенська, А.К. Михальська), політичної комунікації (В.З. Дем'яков, А.П. Чудінов, О.І. Шейгал), лексичних особливостей політич-

ного дискурсу (О.І. Воробйова, В.А. Маслова, Ю.І. Плахотна), проблем експресивності (Н.В. Аванесова, В.А. Звягінцев, Н.Ф. Хасанова), перекладу політичних текстів (Ю.А. Лобода, С.А. Манік, Н.О. Резнікова, Г.С. Соловей).

Особливості політичної комунікації (серед яких А.П. Чудінов називає інформативність, редукціонізм, інституціональність, особистість, агресивність, оцінність, інтертекстуальність і експресивність) створюють необхідні умови для успішного маніпулювання свідомістю та діяльністю адресата [1, с. 71]. Маніпулювання здійснюється за допомогою мовленнєвого впливу, який перетворює мовну картину політичного світу у свідомості адресата та спонукає його до дії. Мовленнєвий вплив П.Б. Паршин розглядає як вплив на індивідуальну та/чи колективну свідомість і поведінку, який здійснюється за допомогою різних мовленнєвих засобів. Ці засоби можуть бути лінгвістичними (лексичні, фразеологічні, синтаксичні), екстралінгвістичними (інтонація) і паралінгвістичними (міміка, жести, пози).

Мета статті – виявити механізми відтворення експресивності лексичних образних засобів під час перекладу текстів політичного дискурсу. **Об'єкт** дослідження – політичний дискурс. **Предмет** дослідження – експресивність образних засобів політичних публікацій в електронних ЗМІ.

Виклад основного матеріалу. Як специфічна категорія мови, експресивність представляє собою синтез кількох базових конотативних аспектів оцінюваності, емоційності, образності, інтенсивності, які передають суб'єктивність змісту відповідної вербальної одиниці. Незважаючи на те, що англійським суспільно-політичним текстам властивий більш нейтральний тон повідомлень про поточні події, ніж українським, у текстах ЗМІ активно використовуються експресивні засоби. Експресивність текстів досягається завдяки використанню тропів і фігур. Їх призначення, окрім іншого, – оптимізація комунікації та забезпечення високого ступеня впливу дискурсу на реципієнта. Дослідження механізмів відтворення експресивності образних засобів є важливим для теорії й практики перекладу, оскільки недостатня увага до них призводить до неадекватності перекладу та спотворення авторського наміру.

У політичних публікаціях адресатом мовленнєвої діяльності виступає масова аудиторія, яка є непрямим учасником дискурсу. Тому в промовах політичних діячів, а відповідно й у статтях, використовуються не тільки терміни, але й загальнонародна мова, якій властива експресивність.

Найбільш дієвим засобом передачі експресії, переконання в політичному тексті є **метафора**. На думку О.В. Дітріх, реципієнт не акцентує увагу на метафорі, що дозволяє впливати не на свідомість, а на несвідомі компоненти його психіки [2]. Л.І. Шадаєва стверджує, що включаючись у систему образів, які використовуються для пропаганди певних ідей, метафора починає функціонувати на рівні конструювання символічного простору соціуму, стає матеріалом для формування колективних уявлень та ідеологічних доктрин [3].

Специфіка політичної метафори полягає в тому, що завдяки своїй образності вона виконує прагматичну інтерактивну функцію згладжування найбільш небезпечних політичних висловлювань, що зачіпають спірні політичні проблеми, мінімізуючи відповідальність промовця за можливу буквальну інтерпретацію його слів адресатом. Оскільки метафора в політичному дискурсі завжди апелює до фонду загальних знань, вона тим самим створює в партнерів по комунікації спільну платформу, спираючись на яку, адресант може успішніше вносити у свідомість адресата незагальноприйнятні думки [4]. Вдалі метафори викликають емоції й надовго залишаються в пам'яті людей.

Переклад метафори пов'язаний із вирішенням низки лінгвістичних, літературознавчих, культурологічних, філософських та інших проблем. Є декілька класифікацій стратегій перекладу метафор (Н.І. Борковець, П. Ньюмарк, К. Шеффер). На наш погляд, найбільш повною є класифікація Т.А. Казакової [5], що містить такі стратегії відтворення метафори: повний переклад; додавання чи випущення; заміна; структурне перетворення; використання відповідника; паралельне іменування метафоричної основи.

Наведемо приклад паралельного іменування метафоричної основи: *"It was courage that made us such a successful political force, but our journey must understand where it went wrong"* (The Guardian, 28.09.2010 p.). *«Такою успішною політичною силою зробила нас мужність, проте ми маємо зрозуміти, де ми збилися зі шляху»* (тут і далі переклад С.Б. Моркотуна – С. М.).

У політичному дискурсі широко використовується **метонімія**, яка забезпечує лаконізм викладу, створює стійкий образ, що дає можливість читачу чи слухачу виявляти приховану інформацію, зумовлює сприйняття політичних образів і їх підсилення.

Кондоліза Райс, попереджаючи про терористичну загрозу з боку Садама Хусейна, заявила: *"The problem here is that there will always be some uncertainty about how quickly he can acquire nuclear weapons. But we don't want the smoking gun to be a mushroom cloud"* (CNN, 10.01.2003 p.). *«Проблема полягає в тому, що завжди буде існувати певна невизначеність стосовно того, наскільки швидко він зможе заволодіти ядерною зброєю. Ми не хочемо, щоб звичайна зброя перетворилася на ядерний гриб»*.

У політичній промові досить часто використовується **антитеза**, як правило, для протиставлення своїх «правильних» дій і «неправильних» дій опонента з метою вплинути на думку аудиторії.

"They write the checks and you get stuck with the bills, they get the access while you get to write a letter, they think they own this government, but we're here today to take it back" (The Washington Post, 10.02.2007 p.). *«Вони випускають чеки, у той час, коли ви не можете сплатити рахунки; перед ними відкриті всі двері, у той час, як вам потрібно спочатку зібрати документи; вони вважають цю державу своєю, але ми зібralися тут сьогодні, щоб повернути її»*.

Значну експресивність висловлюванню надає **епітет**. Будучи виразним засобом, що ґрунтується на виділенні якості, ознаки описуваного явища, епітет завжди суб'єктивний. Таким чином, епітети створюють необхідний емоційний фон висловлювання, допомагають реципієнту виробити своє ставлення, вони також розраховані на певну реакцію адресата.

"I couldn't work with the Yanukovich team, because they are corrupt guys," he said, adding that the Naftogaz of that era never seemed to push back on the price demands of Gazprom (The New York Times, 09.11.2014 p.). *«Я не зміг працювати з командою Януковича, бо вона складалася з корумпованих людей»*, – сказав він (А.В. Кобольєв, уточнення С.Б. Моркотуна – С. М.), додавши, що *Нафтогаз того часу ніколи не піддався б ціновим вимогам Газпрому»*.

Одним із важливих засобів передачі експресивності є **гіпербола**. За своєю семантичною організацією гіпербола містить тільки ті семантичні ознаки лексем, які мають сему «ступінь».

"We will rid the world of the evil-doers," Mr. Bush said, adding a moment later, "They have roused a mighty giant, and make no mistake about it, we're determined" (The New York Times, 17.09.2001 p.). *«Ми позбавимо світ від злочинців»*, – сказав Буш, додавши трохи згодом, – *«Вони збудили могутнього велетня й не помилилися, ми переконані»*.

Зевгма розкриває іронічний зміст висловлювання. Гумористичний ефект досягається завдяки суперечності між схожістю синтаксичної структури частин висловлювання та їх семантичною різноманітністю.

"Bush's Operation Thanksgiving was at once good politics for him and a good morale booster for the troops. Wearing an Army jacket and a winsome smile, the president was greeted with "Hoohs!" and cheers by the GIs" (Newsweek, 12.08.2003 p.). *«Операція Буша «День Подяки» була одночасно гарним політичним ходом для нього самого й гарним моральним стимулом для солдат. Президента, який з'явився перед військами у військовій формі та з чарівною посмішкою, солдати вітали криками «Ура!» і вигуками схвалення»*.

Літота сприяє актуалізації некатегоричності судження. Вона може також передавати обережність, із позиції якої автор робить твердження.

"No one gainsays the importance of training Iraqi police, so the refurbishment of the country's biggest police academy isn't unimportant" (Newsweek, 29.06.2006 p.). *«Ніхто не заперечує необхідність підготовки іракської поліції, тому відновлення найбільшої поліцейської академії країни не є несуттєвим»*.

Висновки. Отже, образні засоби є дієвим знаряддям впливу на аудиторію, особливо в політичному дискурсі. Мова, в якій використовуються тропи, є більш цікавою для сприйняття. На думку А.П. Чудінова, їх використання в політичній комунікації є засобом відображення свідомих чи підсвідомих уявлень комунікантів про політичну реальність [1, с. 123]. Для їх точного перекладу потрібно враховувати не тільки політичну ситуацію в англійській країні, але й відповідні культурно-історичні реалії. Крім того, Т.М. Лобанова [6, с. 227] наголошує на необхідності визначати адекватність перекладу не шляхом порівняння оригінального та перекладеного текстів, а шляхом співставлення реакції адресатів тексту перекладу й оригіналу. Урахування вказаних моментів допомагає визначити стратегію перекладу: зберегти, змінити чи перебудувати вихідну одиницю, щоб не втратити рівень експресії оригіналу.

Література:

1. Чудинов А.П. Политическая лингвистика : [учеб. пособие] / А.П. Чудинов. – М. : Флинта : Наука, 2012. – 256 с.
2. Дитрих О.В. Языковые средства в сфере политики: метафора / О.В. Дитрих // Славянское сознание и самосознание: проблема рубежей : материалы III Праславянских чтений, 24 мая 1999 г. – Красноярск, 1999. – С. 60–67.
3. Шадаева Л.И. Когнитивные и дискурсивные особенности метафоры в аргументативе современного английского языка (на материале текстов речей А. Линкольна) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Л.И. Шадаева. – Иркутск, 2004. – 162 с.
4. Самарина И.В. Прагматический аспект функционирования политической метафоры в политическом дискурсе / И.В. Самарина // Личность, речь и юридическая практика : сборник научных трудов. – Вып. 14. – Ростов-на-Дону : ДЮИ, 2011. – С. 257–264.
5. Казакова Т.А. Практические основы перевода. English – Russian / Т.А. Казакова. – СПб. : «Издательство Союз», 2001. – 320 с.
6. Лобанова Т.Н. Проблема перевода политических текстов в лингвопрагматическом аспекте (на материале газет КНР) / Т.Н. Лобанова // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Гуманитарные и общественные науки. – 2013. – № 2. – С. 226–230.

**Моркотун С. Б., Выговский В. Л., Башмановский А. Л.
Воспроизведение экспрессивности тропов при переводе текстов политического дискурса**

Аннотация. Чем более открыта и демократична жизнь общества, тем больше внимания уделяется языку политики. Он подвержен изменениям в зависимости от историче-

ской эпохи: одни слова и выражения исчезают из активного употребления, на их место приходят другие. Этот процесс обусловлен попыткой политических сил подчеркнуть новизну политической системы, своих взглядов и убеждений, а также сохранить влияние на аудиторию. Эти попытки в текстах политического дискурса выражаются эксплицитно и имплицитно. Перевод таких текстов часто вызывает трудности, поскольку их лексический и грамматический состав требует тщательного подбора эквивалентов перевода.

Ключевые слова: политический дискурс, экспрессия, тропы, образность, СМИ, стратегии перевода.

**Morkotun S., Vyhivskyy V., Bashmanivskyy O.
Reproducing of expressiveness of tropes translating texts of political discourse**

Summary. The more open and democratic the life of the society is, the more attention is paid to the language of politics. It is subjected to changes depending on the historical era: some words and expressions disappear from active use, others take their place. This process is due to an attempt of political forces to emphasize the novelty of the political system, their views and beliefs, and to maintain influence over the audience. In the texts of political discourse these attempts are expressed explicitly and implicitly. Translation of such texts often causes difficulties, because their lexical and grammatical composition requires careful selection of translation equivalents.

Key words: political discourse, expression, tropes, figurativeness, mass media, translation techniques.